

Yaşayan Kıbrıs Türk Ağızı

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde resmî dil Türkiye Türkçesidir. Fakat adada dört yüz yılda Anadolu ve Rumeli ağızlarından farklı yerli bir ağız oluşmuştur. Belirli bir süre Kıbrıs'ta yaşayanlar dünyanın neresinde olursa olsun Kıbrıs Türk ağızını duydukları anda hemen tanıyabilirler. Bu ağız kendine has özellikleriyle o kadar belirgindir ki, radyo ve televizyon spikerlerinin vurgu ve tonlamalarından bile Kıbrıslı oldukları hemen anlaşılabilir. Soru cümlelerinin kuruluşu, seçilen kelimeler, bazı fonetik ve morfolojik özellikler bu ağızın kolayca tanınmasına yardımcı olurlar.

Yapılan bilimsel araştırmalar, adaya ilk yerleşen Türklerin ağırlıklı olarak Konya ve çevresinden geldiklerini, daha sonraki göç ve sürgünlerin İçel ve Antalya'ya yakın yörelerden olduğunu göstermektedir (Eren 1964: 50). Fakat bugünkü mevcut Kıbrıs Türk ağızının ne Konya ne de Antalya ve İçel yöresi ağızlarıyla bire bir ilgisini kurmak mümkündür. Kıbrıs ağızıyla Anadolu ağızları ayrıntılı olarak karşılaştırıldığında, yalnız birkaç bölgeden değil, Anadolu'nun birçok yerinden adaya yerleşildiği ortaya çıkmaktadır (Hakeri 1986: 135-143). Adaya 1572 yılındaki ilk Türk yerleşiminden Barış Harekâtının yapıldığı 1974 yılına kadarki dört yüz yıllık sürede tamamen kendine has özellikleri olan bir konuşma dili oluşmuştur. Bu ağızdaki kimi ses ve şekil özellikleri Anadolu'nun herhangi bir yöresindeki ağızla benzerlikler gösterse de bugün bütün bu ağızlardan bağımsız bir Kıbrıs Türk ağızının varlığından söz edebiliriz. Anadolu ağızlarıyla ses ve şekil benzerlikleri veya farklılıkları dışında kendine özgü ahengi, vurguları, tonlamaları ve Arapça-Farsçadan alıntı kelimelerdeki uzun ünlülerin kısa söylenişleri farklı bir ağızla karşı karşıya olduğumuzu hemen hissettirmektedir. Kıbrıs Türk ağızının oluşumunda üst üste gelen göç katmanlarının yanı sıra coğrafya ve birlikte yaşanan milletlerin dilinin, özellikle de Rumcanın etkileri göz ardı edilemez.

Osmanlıların 1 Ağustos 1571 tarihinde fethi tamamlamalarından sonra adaya Anadolu'dan çok sayıda Türk nüfus göçürülmüş ve ada kısmen Türkleştirilmiştir. Bu tarihten itibaren ufak tefek dilleri saymazsak, iki dilli bir coğrafya meydana gelmiştir. Adaya getirilen Türk göçmenler için ilk yıllarda

yeni köyler kurulmamış, bu yüzden de kimi yerlerde Rumlarla aynı köyleri paylaşmak durumunda kalınmıştır. Bu yerleşim politikası daha başlangıçta Türkçe üzerindeki olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Hem Rum nüfusun yoğunluğu hem de Ortodoks kilisesinin etnik bilincinin oluşmasında ve korunmasında dil ve kültüre büyük önem vermesi, *İncil*'in dilinin Yunanca olması ve duaların bu dilde yapılması, halkın günlük hayatta kullandığı dille ibadet dilini özdeşleştirerek diline ve dinine bağlılığını sürdürmesi de Türkçenin ikinci plânda kalmasına sebep olmuştur. Kilise, 1878 yılından sonraki İngiliz sömürge yönetimi döneminde de, ilk ve orta öğretim üzerinde milliyetçi etkilerini sürdürmüş, bu etkiler Rumcanın gelişmesini ve Türkçe üzerinde baskı oluşturmalarını sağlamıştır (An 1999: 28).

Buna karşılık dikkate değer bir aydın sınıf oluşturamayan, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan bir toplum olan Türkler, 1950'lere kadar gerçek dil bilincine varamamışlar; Türkçe gazete, kitap, dergi yayımlarında Rumların her zaman gerisinde kalmışlar, eğitimde Türkçeyi de yeterince kullanamamışlardır.

Bunun yanında, Kıbrıs'ta iki toplum arasında daha fetihten itibaren karşılıklı kültür etkileşiminin olduğu da bir gerçektir. Adanın tamamına yayılarak kendi köyleri yanında Rumlarla birlikte aynı köylerde de yaşayan Türkler hayatın hemen her alanında Rum toplumuyla alışverişte bulunmuşlardır. Fakar adada ticaret üstünlüğünün Rumlarda olması, kilisenin maddî desteği ve bilinçli çalışmaları sebebiyle, ticaret ve iletişim dilinde ağırlıklı olarak Rumca kullanılmıştır (An 1999: 32). Osmanlı döneminde (1571-1878) resmî hükûmet dili Türkçe idi. Türk yöneticiler Rumlarla Türkçe bilen resmî bir tercüman (dragoman) aracılığıyla anlaşılmaktaydı. Rum orta tabakalarının ileri gelenleri ile özellikle karma köylerdeki Rumlar Türkçe biliyorlardı (An 1999: 32).

Kıbrıslı şair Süleyman Uluçamgil 4 Mayıs 1962 tarihinde İzmirli kız arkadaşına yazdığı mektubunda bu konuda şu bilgileri vermektedir:

"Rumca bilip bilmediğimi soruyorsun. Rumcanın küfreden sözlerinden gayrısını bilmiyorum. Zaten Rumca bilenler Rumlarla aynı köyde oturanlardır. O gibi köylerde Türkler hem Türkçe bilir hem Rumca, Rumlar da hem Rumca hem Türkçe. Tabii herkes en iyi gene kendi dilini konuşur. Bizim köyde hiç Rum yok. Ama köyde bazı adamlar Rumca konuşabiliyorlar. Eskiden bize civar Rum köylerinden ırgatlık için gelirlerdi. O zaman öğrenmişler. Babam da biliyor biraz." (Deliceirmak 1998: 11).

Zaman içinde Rum nüfusun adada sayı üstünlüğünü ele geçirmesi, tica-

ret ve şehir hayatında hâkimiyet sağlaması ve kilisenin faaliyetleri gibi sebeplerle birçok Türk, ana dillerini unutup Rumca konuşur olmuşlardı. Ana dilini unutarak, yalnız Rumca konuşan Türklere daha çok Lefkoşa ve Baf kazalarının rastlanmaktaydı. 1921 nüfus sayımına göre, Lefkoşa kazasında 1019, Baf kazasında 350; 1931 sayımına göre ise Lefkoşa kazasında 1004, Baf kazasında 521 Türk ana dili yerine Rumca konuşmaktadır (An 1999: 32). Bazı köylerdeki Türkler hem Rumca hem de Türkçe bildikleri hâlde, giderek Rumcayı benimsemeye ve kendi aralarında bile Rumca konuşmaya başlamışlardı.

1955'lere kadar Rumca konuşan Türkler adanın her tarafına yayılmıştı ve yoğun bir biçimde Rum kültürünün etki alanına girmişlerdi (An 1999: 32). Barış Harekâtı öncesinde özellikle Karpaz, Baf, Dillirga bölgeleriyle Akıncılar ve Dali gibi köylerde birçok Türk günlük hayatında Rumca konuşmaktaydı. Lefkoşa, Girne ve Mağusa gibi şehirlerde yaşayan Rumların bir kısmı da Türkçe bilmekteydi. Bu daha çok merkezî yönetimin etkisine bağlanmaktadır. Merkezden uzaklaştıkça, Türkçe yerini Rumcaya bırakmıştır. Günümüzde bile Baf, Karpaz, Dillirga kökenli yaşlı Türkler bir araya geldiklerinde Rumca konuşmakta, bu dille çatışmalı mâniler, türküler söylemektedirler (Gökçeoğlu 1994: 168-169). Harekât öncesinde Kıbrıslı Türklerle Rumlar arasında karşılıklı mânî söyleme geleneği yaygındı. Bazen yarışmalar düzenlenir, bulunulan bölgeye göre mânilerin dili Türkçe veya Rumca olurdu. Düğünlerde keman eşliğinde Rumca-Türkçe karşılıklı mânî söyleme geleneği yakın zamana kadar devam etmiştir (Gökçeoğlu 1988: 121-122). Adada hâlâ Rumca mânî söyleyen yaşlı Türklere rastlanmaktadır. Kıbrıs'a 1974 sonrasında gelmesine rağmen Dipkarpaz köyünde Rumlarla birlikte yaşayan Türk gençleri de kısmen Rumca konuşabilmektedirler.

Türklerin yoğun olarak Rumca etkisinde kalmalarına karşılık 1911 sayımına göre 139 Rumun ana dili yerine Türkçe konuştuğu görülür. Bu sayı 1931'de 146 kişidir. Rumca 1956 yılına kadar Lefkoşa Türk Lisesinde, 1974 yılına kadar da karma İngiliz Okulunda öğretilmiştir. 1960 yılı verilerine göre, Kıbrıslı Türklerin % 38'i Rumca konuşabilirken, Türkçe konuşabilen Rumların oranı yalnızca % 1'dir (An 1999: 33). Özellikle İngiliz döneminde (1878-1959) kendi yöresinde Türk okulu bulunmayan Türk çocukları Rum ilkokullarına, Rum okulu bulunmayan Rum çocukları da Türk ilkokullarına devam etmişlerdir. Bu durum 1955 yılına kadar sürmüştür (An 1999: 33).

Rum ve Türk halklarının iç içe yaşadıkları dört yüz yıl boyunca iki dil arasındaki yakın ilişkiler, birçok Türkçe söz, deyim ve atasözünün Rumcaya, aynı şekilde birçok Rumca söz ve deyim de Türkçeye geçmesine sebep olmuştur.

Kıbrıs Türklerinin Rumlar üzerinde en etkili olduğu alan mutfak kültürü

ve halk müziğidir. Kozan marşı, karşılamalar, zeybek, oyun havaları ve birçok halk türküsü Rumlar tarafından dinlenmiş, öğrenilmiş, hatta birçoğuna Rumca sözler yazılarak günümüze kadar söylenilegelmiştir (An 1999: 33).

Rumca ile Türkçe arasındaki etkileşim konusunda yapılmış ciddi çalışmalar vardır. Andreas N. Papapavlou Rumcadaki alıntı kelimeleri incelediği kitabını iki ana bölüme ayırmış; birinci bölümde “Kıbrıs Rum Ağzında Arapça ve Türkçe Alıntı Kelimeler”i, ikinci bölümde ise “Kıbrıs Rum Ağzında İngilizce Alıntı Kelimeler”i incelemiştir (Papapavlou 1994).

Bir başka çalışmada Rumca yazılmış sekiz eserdeki Türkçe kelime, deyim ve atasözü aktarmaları incelenmiştir. İslâmoğlu'nun bu araştırmasında, onlarca Türkçe kelimenin bazen sonuna Rumca ekler alarak bazen de küçük fonetik değişikliklerle kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kelimelerin kimisi Türkçedir, kimisi de Türkçe yoluyla geçmiş Arapça ve Farsça kökenli kelimedir. Şu bir örneğin bile Türkçenin Rumcayı nasıl etkilediğini göstermek için yeterli olduğunu sanıyorum: Rumcası: “*Safa geldin İsmailağa bos iltbes me do askerin*”. Türkçesi: “*Safa geldin İsmail Ağa, askerle nasıl geldin?*”. Verilen şiir örnekleri arasında Türkçe kelimelerle kafiye yapılanlar bile bulunmaktadır. Sadece bir dördlükte yedi adet Türkçe kelime geçmektedir (İslâmoğlu 1996: 343). Çalışmada verilen diğer örnekler de onlarca Türkçe kelimenin bazen anlam kaymalarıyla Rumcada kullanıldığını göstermektedir.

İslâmoğlu'nun tespitleri arasında en çok ilgi çeken mutfak kültürüyle ilgili olanıdır:

“Rum mutfağında Türkçe sözcüklerin çokluğunu doğal karşılamak gerek. Çünkü araştırılacak olursa görülecektir ki Kıbrıs'ta Rum mutfağı denebilecek orijinallikte bir mutfak zaten mevcut değildir. Rum mutfağındaki ürünlerin -domuz ve domuzdan mamul ürünler hariç- yüzde doksanı Türk mutfak ürünlerinden oluşmaktadır.” (İslâmoğlu 1996: 353).

Araştırmacı karşılaştırdığı metinler dışında çeşitli zamanlarda kaleme alınmış kitaplardan derlediği Rum mutfağına giren Türkçe yemeklerin listesini de vermektedir. Bu listeye göre 37 Türk yemeği Rum mutfağına adlarıyla birlikte girmiştir. Bunlar arasında, *yoğurt* (Rum. Yaghourdi), *lokum* (lokoumi), *berse* (ressi), *paça* (parsha), *pilâv* (bilafi), *bulgur pilâvı* (pourgori pilafi), *dolmalar* (dolmadhes), *musakka* (mousakas), *yabni* (yachni), *kırma* (keima), *kadayıf* (gadayıfın), *helva* (halouvas), *kurabiyeler* (kourabiedes), *imambayıldı* (imam bayıldı), *acem pilâvı* (andzem bilafi), *lâbana dolması* (lahano dolmathes), *baklava* (mbaklava), *ekmek kadayıfı* (ekmek kadaifi) sayılabilir (İslâmoğlu 1996: 353-354). Karşılıklı etkileşimle Türk mutfağı da bazı yöresel bitkilerin adlarını

Rumcadan almış ve yüzyıllarca kullanmıştır.

Rum mutfağının Türk mutfağından beslendiği görüşü halk arasında da yaygındır. Şair Süleyman Uluçamgil ile Rum kızı Andullâ arasındaki şu diyalog bu konuda ilgi çekici bir örnektir:

“...Daima bana adanın Yunanlığından bahsederdi. Ben de ona Kıbrıs'ın bütün çehresi ile Türk olduğunu söyledim. Bir gün ne yediğini sordum. Pilâvi dedi. Yoğurt da yedin mi dedim. Evet dedi. Bak sevgilim dedim. Üstünden su da içtin. Pilâv ile yoğurt bir Türk yemeğidir. İçtiğin su Toros dağlarından gelir ve bu ada Anadolu'dan kopmuştur.” (Deliceirmek 1998: 12).

Ayrıca Türkçede meslek adı yapan *-ci* eki Rumcaya da geçmiş ve *-cis* olarak kullanılmıştır. Türkçe kökenli bazı kelimelerin Rumlar tarafından soyadı olarak alındığı da bilinmektedir.

Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Rumca kelimeler üzerinde Stachowski ve Tietze tarafından bilimsel çalışmalar yapılmış, Anadolu'da yaşayan Rumların dilinden Osmanlılar döneminde Türkçeye geçen ve standart dile yerleşen kelimeler incelenmiş ve sözlükleri hazırlanmıştır (Stachowski 1995: 377-385; Tietze 1999). Kıbrıs Türklerinin kullandığı Rumca kelimeler ise standart yazı dilinden tamamen farklı mahallî kelimelerdir. Bunlar Türkiye Türkçesi yazı diline girmemiş, sadece ada sınırları içerisinde kalmıştır. Kıbrıs ağızıyla ilgili yapılan öğrenci tezleri ve bazı gramer çalışmalarında bunlardan söz edilmiş, kimi zaman listeleri verilmiştir.

Kıbrıs ağızındaki Rumca kelimelerle ilgili ilk bağımsız çalışma E. Zeki Ekin tarafından yapılmış ve kısa bir girişten sonra derlenen 200 Rumca kelime liste hâlinde internette yayımlanmıştır. Bu listede, Rumca kelimelerin Türk ağızındaki kullanım şekilleri yanında İngilizce ve Türkçe karşılıkları da verilmiştir (Ekin 2000). Wolfgang-E. Scharlipp, Güney Kıbrıs'ta Lefkoşa Üniversitesi Türkoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalıştığı sırada bu konuda kendisi de çalışmak istemiş, fakat Kuzey'e geçme izni verilmediği için Ekin'in bu çalışmasıyla Saracoğlu'nun kitabında (Saracoğlu 1992) verilen malzemeyi kullanarak bazı değerlendirmeler yapmıştır (Scharlipp 1998: 311-315). Papapavlou'nun çalışmasında elde edilen sonuçlara da kısaca değinen Scharlipp, Saracoğlu'nun kitabının arkasında 105-131. sayfalar arasında yer alan genel sözlükte Rumca kökenli olarak işaret edilen 147 kelime ile Ekin'in 200 kelimesini değerlendirmiş, bu kelimelerin % 67'sinin sosyal hayat, % 9'unun eşya/alet, % 12'sinin hayvan adları, % 6'sının bitki adları, % 6'sının da insana ait özelliklere dair olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada bu Rumca kelimelerin bazılarının Türkçeye anlam farklılaşmalarına uğrayarak

girdiği de vurgulanmıştır.

Kıbrıs ağzındaki Rumca alıntılar üzerinde en geniş çalışmayı Rıdvan Öztürk yapmıştır (Öztürk 2000: 27-45). Ekin'in yukarıda bahsettiğimiz 200 kelimelik Rumca kelime listesine kendisinin eklediği bazı Rumca ve Türkçe kelimelerle oluşturduğu 326 kelimelik listesini, Doğu Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okuyan Kıbrıs doğumlu öğrencilere sorarak anket yapan Öztürk, bunların % 35'inin unutulmakta olduğu, yerlerini Türkiye Türkçesi yazı dilindeki karşılıklarının aldığı sonucuna ulaşmıştır (Öztürk 2000: 34). Ankette yer alan ve büyük çoğunluğu Rumca olan 326 kelimenin % 12'si ankete katılanların hiçbirisi tarafından bilinmemiştir (Öztürk 2000: 30). Listedeki kelimelerin bazıları da duyulmuş olmasına rağmen anlamları hatırlanamamıştır. Bu kelimeler yalnız yaşlılar tarafından bilinmekte, onlar arasında da kullanım sıklığı gittikçe düşmektedir.

1974 Barış Harekâtı sonrasında Kıbrıs ağzında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişmelerin en büyüğü söz varlığında görülmektedir. Bir taraftan 1974 öncesinde adanın her tarafına dağılmış olan Türk nüfus göç sonucu kuzeyde birbirine karışmış, daha önceleri görülen kimi mahallî kelime ve söyleyiş özellikleri ister istemez yerini standart dile bırakmaya başlamıştır. Bunda her ülkede yaşandığı gibi, tarım ve hayvancılığın insan hayatındaki rolünün gittikçe azalması, şehirlileşme oranının hızla artması, buna paralel olarak hayat şartlarının ve eğitim seviyesinin iyileşmesi de dildeki değişmeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Bütün bunlara rağmen, 1974 öncesinde Kıbrıs'ta yaşayan aileler ve onların çocukları tarafından Kıbrıs ağzının canlı olarak konuşulduğu söylenebilir. Hatta Türkiye'de herhangi bir şehirde yaşayan halk, Kıbrıs Türk halkı kadar ağız özelliklerini korumuş değildir.

İngiliz sömürgeciliği döneminde orta yaşın üzerindeki bazı kişilerin İngiliz okullarında okumuş olmaları, birçok ailenin İngiltere'de yakın akrabaları bulunması sebebiyle sık sık bu ülkeye gidip gelmeleri, adadaki bütün üniversitelerin İngilizce eğitim yapmaları gibi sebeplerle Türkiye'dekinden daha fazla İngilizce kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan bu dilin Türkçe üzerine olumsuz etkileri de kaçınılmazdır.

200 bin kişilik Türk toplumunun yaşadığı bu küçük ülkede çok sayıda edebî eser yayımlanmaktadır. Bu eserler standart Türkiye Türkçesiyle yazılmış olsalar bile yine de Türkiye'dekinden daha fazla yöre ağzına ait kelime ve şekil bulundurmaktadırlar. Mahallî özellikler yalnız hikâye ve romanlardaki kahramanların konuşmalarında değil, eserin normal akışı içerisinde de kullanılmaktadır. Burada eserlerinde ağız özelliklerini bol bol kullanan iki yazardan örnekler vermek istiyorum. Yazarlardan ilki, İstanbul Üniversitesi Hu-

kuk Fakültesi öğrencisi iken 1964 yılında Erenköy savunmasında Dillirga bölgesinin Bozdağ köyünde şehit düşen şair Süleyman Uluçamgil (28 Mart 1944, Dağyolu-21 Temmuz 1964, Bozdağ), ikincisi ise son yılların popüler hikâye ve romancısı Özden Selenge'dir.

Süleyman Uluçamgil'in 1961-1963 yılları arasında yazdığı ve ölümünden sonra kitaplaştırılan şiirlerinde (Deliceirmek 1998) tespit ettiğimiz mahallî söyleyiş ve kelimeler için bazı örnekleri mısra bütünlüğünü bozmadan veriyoruz.

Yazar Kıbrıs Türkleriyle Türkiye Türkleri arasındaki ilişkiyi "Kıbrıs-Türkiye" adlı şiirinde şöyle anlatmaktadır:

"İnanıyorum bir tek vatana / Yüreklere değdin *dibelikten*
Ne çıkar aramızda Akdeniz varsa / Ne fark var aramızda
Hep aynı sınırlarda sıvanmışız
Kimimiz "ölürken" diyoruz / Kimimiz "*ölürkane*". (s. 57)

Bazı mahallî söyleyişlerin geçtiği mısralar: *Bıcık bıcık* damar damar kan (s. 59), Kamıştan *gelemgeler*, dürbünüm olur (s. 62), Anam sütünden bir dil var konuşulur / Bir dil "*çö müdüm çö müdüm*" (s. 69), Islak bir sevgi ter kokusunda / insan *olmağanan* (s. 73), Ondan *kelli* (s. 78), Tohumun *açınması* (s. 81), *Gerneşir miydi* insanlar (s. 81), İşte *azgan* Anglo-sakson sömürgecileri (s. 89), Gönüllerimizle *çöpelli* köşelerinde (s. 95), Elifini *soraraktan*, *dibelikten* sınırsız (s.105), Güzelliğimden yana gidişleri *kıntımasız* (s.107), Ben Kıbrısım / İşte *Uruncuklarım* (s.113), İş bu gelişlerden biri olsun *eşkerir* (s.115), *Doluksundum* / Ağlayacağım (s.128), Gölgele sevgililerle üstüne ölünen *bakarcıkları* (s.135), *Yenile* aşılarmış yabancı zeytin (s.144), Düş gibi *ekmegnan* su yarıdan yarıya (s.151), Biz bir büyük bayram için *yoruluruk* garibem (s.153), Sen / Sen / Gel be / *Gâvole* (s.153), Köpeklerin *siyek* taşlarındaki sezgi (s.165), Bu günler gelmiş *örgünmüş* geçmiş (s.166), Zivanadan *çıkartık* (s.175), *Kaynaşırık* örneğin dağ taş gibi (s.176), *İkıl ıkıl* özgürlüğü tüm sevilerimin (s.179), *Köğük köğük* karanlığındaiken (s.180), Varma Ayşem böyle *kaçmağnan* (s.180), Bodur dağlar arkasında *yetileydin* Ayşem (s.181), Ak *sıvalı* evden çık (s.181), *Soyuk soyuk* bakar çıplak kadınlar (s.182), Can cana *ekmekcene* gözlerden bir tutam (s.189), Tabuların *anığında* gibi yer istediler (s.196) vb.

Kıbrıs Türk edebiyatının son dönemine damgasını vuran roman ve hikâyeci Özden Selenge'nin eserlerinde hem yazar anlatıcının dilinde hem de diyaloglarda mahallî söyleyiş, kelime ve şekil özelliklerine sıkça rastlanmaktadır. Yazar, kitaplarında geçen mahallî deyiş ve sözleri ayrıca liste hâlinde vermektedir. Listede yer alan sözler eserle karşılaştırıldığında, sıradan Kıbrıslı Türk okuyucusunun anlayabileceği kelime ve deyişlerin dışında artık unu-

tolmuş veya unutulmaya yüz tutmuş olanların verildiği görülmektedir. Bunların içerisinde Rumca kelimeler de vardır. Yazarın *Sana Sevdam Sarı* kitabının sonundaki sözlükte 72, *Lâle Yüreğin Beyaz*'da 108, *Boncuklar Senin Olsun*'da 56 kelime ve deyim yer almaktadır (Selenge 1998, 1999, 2001). Bu tür mahallî kullanımlar diğer yazarlarda da bulunmaktadır. Meselâ İsmail Bozkurt'un *Yusufluklar Oldu mu?* isimli romanının (Bozkurt 1999) arkasındaki küçük sözlükte 48 söz ve deyiş için açıklama yapılmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, Kıbrıs Türk ağzı canlı olarak öğrenciler arasında da yaşamaktadır. İki yıl öğretim üyeliği yaptığım (1998-2000) Doğu Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki Kıbrıslı öğrencilerle bu konuda aramızda zaman zaman anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Meslektaşlarımla birlikte tüm ısrarlarımıza rağmen sınıfta bile öğrencilerin mahallî ağzı kullandıklarını görür, sürekli uyarırdık. Öğrenciler bilhassa koridor ve kantinlerde yoğun bir biçimde kendi ağızlarıyla konuşurlardı. Bu ağzı, yüksek öğretim öğrencilerinin yazılı kâğıtlarına aksettirdikleri de bilinmektedir. Fakat bu konuda yapılmış bilimsel bir çalışma yoktur.

Kıbrıs'ta mahallî ağız her yerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ağzın kullanım alanı resmî kurumlara ve okullara kadar genişlemiştir. Türkiyeli öğretmen ve öğretim üyelerinin okula giden çocukları, önceleri okullarında öğrenciler gibi öğretmenlerinin de Kıbrıs ağzıyla konuştuklarından şikâyet etmekte, zamanla onlardan etkilenerek önce okul arkadaşlarını taklide başlamakta, daha sonra kendileri de bu ağızdaki bazı söyleyişleri günlük dilde kullanır hâle gelmektedirler.

Bu konuda Kıbrıs'ta ilkokul 5. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışma bize çarpıcı sonuçlar vermektedir. KKTC'de 11 okulda Kıbrıs kökenli 112 adet 5. sınıf öğrencisine kompozisyon yazdırılarak yapılan araştırma sonuçları öğrencilerin ağızdaki bazı sesleri yazı diline yoğun olarak yansıttıklarını göstermektedir.

Meselâ, öğrenciler *b-p*, *d-t*, *g-k* gibi tonlu-tonsuz ünsüzlerden çoklukla tonluları seçmektedirler: *bişirdik*, *bicamamı* "pijamamı", *bombasını* "pompasını", *dathı*, *daşıyarak*, *duddum* "tuttum", *dane*, *dakıp*, *deyzeme*, *gavun*, *gara*, *gum*, *gız* vb. Bu değişimler Kıbrıs ağzının en belirgin özelliklerinden biridir. Bunun dışında kelimelerin sonundaki *-ç* seslerinin *-ş*'leşmesi (*iştiler*, *aştı*, *gaşdı*, *sevinşlendim*, *saklambaş*, *oruş* vb.), tonsuz ünsüzlerden sonra tonlu ünsüzler getirilerek ünsüz uyumunun bozulması (*kışda*, *düşdüm*, *sınıfda*, *gıtdik*, *kaşdı*, *duddum* vb.), *ğ* sesinin *y*'leşmesi veya erimesi (*eylenmek*, *öylen*, *fotoraf*, *lasti.ni* "lâstîğini" vb.), *da/de* bağlacının son hecesi ince ünlülü kelimelerden sonra da kalın ünlülü olarak gelmesi (*ben da* "ben de", *o gün da*, *dedem da* vb.) ile standart

Türkçeye aykırı çeşitli ses türemeleri, düşmeleri ve benzeşmeleri tespit edilmiştir. Ses olaylarıyla ilgili sonuçların yayımlandığı çizelgeye göre, kompozisyonların % 17.9'unda ses türemesi, % 26.8'inde ses düşmesi, % 25'inde benzeşme, % 8.9'unda ise diğer ses olaylarına rastlanmıştır (Pehlivan 2000: 1-11).

Bu sonuçlar bize Kıbrıs'ta ana dili eğitiminin yetersizliğini çağrışırsa da, ilkokul öğrencilerinin konuştukları gibi yazma eğilimlerinin bu boyutlarda olmasa bile Türkiye için de geçerli olduğu unutulmamalıdır.

1974 sonrası Türkiye'den, özellikle Akdeniz, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesinden göçen insanların adadaki Türk ağızı üzerinde büyük etkisi olmuştur. Son yıllarda adada kurulan üniversiteler ile Türkiye'den adaya giden 10 binin üzerindeki öğrencinin de bu ağızı etkiledikleri ve standart Türkiye Türkçesinin konuşma dili olarak yaygınlaşmasına katkıda bulundukları bir gerçektir. Dört yüz yıl adanın her tarafına dağılmış olarak Rumlarla birlikte yaşayan ve yoğun bir kültür ve dil baskısı altında bulunan Türkler, 1974 Barış Harekâtı sonrasında kuzeyde toplu olarak yaşamaya, ana dilde eğitim ve öğretimle birlikte radyo-televizyon yayınlarını takibe başlamalarıyla dil bilincinin yanı sıra standart Türkçe kullanımı da yaygınlaşmıştır. En azından ilk ve orta öğretimde okullaşma oranının artması bile ana dilinin gelişmesini hızlandırmıştır. Buradan, Barış Harekâtının birçok Türkün yeniden Türk kimliğine ve ana diline dönüşünü sağladığı sonucu da çıkarılabilir.

Kaynakça:

- An, Ahmet (1999), "Kıbrıs'ta Yaşayan İki Ana Etnik-Ulusal Toplum Arasında Kültürel Etkileşim", *Kıbrıs Türk Kültürüne Yazılar*, Kıvılcım yay., Lefkoşa.
- Bozkurt, İsmail (1999), *Yusufluklar Oldu mu?*, Cem yay., 2. bs., İstanbul.
- Deliceirmak, Orbay (1998), *Süleyman Uluçamgil -Bütün Eserleri-*, Lefkoşa.
- Ekin, Zeki E. (2000), <http://www.ucy.ac.cy/ucy/cc/savvasn/pzaphiri/words.txt> (7.4.2000).
- Eren, Hasan (1964), "Kıbrıs'ta Türkler ve Türk Dili", *X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1963*, TDK, Ankara, 37-50. Aynı yazı iki kere daha yayımlanmıştır: *Türkoğlu Dergisi*, S. 1, Ankara, 1965, 1-14; "Kıbrıs Ağzının Kökeni", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri*, TKAE yay., Ankara 1971, 347-359.
- Gökçeoğlu, M. (1988), *Tezler ve Sözler 1*, 2. bs., Lefkoşa.
- Gökçeoğlu, M. (1994), *Tezler ve Sözler 3*, Lefkoşa.
- Hakeri, Bener Hakkı (1986), "Sözcüklere Göre Kıbrıs Türkleri'nin Kökenine Doğru", *Halkbilim Sempozyumları*, İstanbul, 135-143.
- İslamoğlu, Mahmut (1996), "Kıbrıs Rumcasında Türkçe Sözcükler", *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül 1992-1 Ekim 1992)*, TDK, Ankara, 341-355. Aynı yazı daha ön-

- ce de yayımlanmıştır: *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı Araştırma-İnceleme Yazıları (Tebliğler)*, Lefkoşa, 1994, 137-150.
- Öztürk, Rıdvan (2000), "Kıbrıs Ağzının Kelime Hazinesindeki Değişmeler", *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, 13-17 Kasım 2000, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, (yayıma hzl. İsmail Bozkurt), C. 2, 27-45.
- Papapavlou, Andreas N. (1994), *Language Contact an Lexical Borrowing in the Greek Cypriot Dialect*, Athens.
- Pehlivan, Ahmet (2000), "KKTC İlkokul Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Görülen Kıbrıs Ağzına Ait Sesbilimsel Özellikler", *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, 13-17 Kasım 2000, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, (yayıma hzl. İsmail Bozkurt), C. 2, 1-11.
- Saracoğlu, Erdoğan (1992), *Kıbrıs Ağzı*, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı yay., Lefkoşa.
- Selenge, Özden (1998), *Sana Sevdam Sarı*, Işık Kitap Evi yay., Lefkoşa.
- Selenge, Özden (1999), *Lâle Yüreğün Beyaz*, Işık Kitap Evi yay., Lefkoşa.
- Selenge, Özden (2001), *Boncuklar Senin Olsun (Öyküler)*, Işık Kitap Evi yay., Lefkoşa.
- Scharlipp, Wolfgang -E (1998), "Classification of the Greek Loanwords in the Turkish Dialects of Cyprus", *Bahı Öğdisi*, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röbrborn Armağanı, (yayımlayan: Mehmet Ölmez), Simurg yay., İstanbul, 311-315.
- Stachowski, Stanislaw (1995), "Die Rolle des Griechischen in der Geschichte des Osmanisch-Türkischen", *Annalecta Indoeuropaea Cracoviensia*, J. Safarewicz memoriae dicata, (Ed. W. Smoczynski), Cracow, 377-385.
- Tietze, Andreas (1999), *Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im anatolischen Türkisch / Anadolu Türkçesindeki Yunanca, Slavca, Arapça ve Farsça Ödünlemeler Sözlüğü*, (derleyen: Mehmet Ölmez), İstanbul.